

СЕКЦІЯ 1

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ, КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ СЕРЕД ДІТЕЙ З ПСИХОФІЗИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

УДК 376-056.26/.34:364-786]:355.48(477-651.2:470-651.1)

Анна ГОЛУБЧЕНКО

здобувачка освіти ОС Бакалавр спеціальності «Спеціальна освіта. Логопедія»

СумДПУ імені А. С. Макаренка

Катерина ЗЕЛІНСЬКА-ЛЮБЧЕНКО

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри логопедії

СумДПУ імені А. С. Макаренка

ПІДТРИМКА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті висвітлено теоретичні засади проблеми сприяння підтримці дітей з особливими освітніми потребами в умовах війни. Окреслені методи підтримки дітей із ООП педагогами та батьками. Зазначено роль громадських організацій у налагодженні корекційно-розвивальної роботи з дітьми із психофізичними порушеннями під час війни в Україні.

Ключові слова: підтримка, діти з особливими освітніми потребами, воєнний стан, психоемоційний стан, методи підтримки.

The article highlights the theoretical foundations of the problem of supporting children with special educational needs in wartime conditions. The methods of supporting children with SEN by teachers and parents are outlined. The role of public associations in establishing correctional and developmental work with children with psychophysical disorders during the war in Ukraine is indicated.

Key words: support, children with special educational needs, martial law, psycho-emotional state, methods of support.

Постановка проблеми. Більшість населення України нині потребує психологічної підтримки фахівців, причина цьому – військова агресія росії проти України. Діти, як і дорослі, зіткнулися з багатьма проблемами, серед яких втрати рідних і близьких, домівок, брак спілкування з однолітками, освітні труднощі (починаючи зі скасування занять через повітряні тривоги й закінчуючи зруйнованими будівлями закладів освіти), брак дозвілля та вимушений переїзд (нова школа, нові педагоги й однокласники). Внаслідок цього діти отримали травматичний досвід різного ступеня переживши первинний шок з гострим стресовим розладом (ГСР) з часом все частіше стали проявлятися симптоми ПТСР.

Однак діти з особливими освітніми потребами є особливо чутливими до психологічних травм під час війни. Вони відчують страх, тривогу та незахищеність, особливо якщо вони не можуть повністю розуміти або реагувати на небезпеку. Відчуття розгубленості, тривоги, здригань від вибухів, не розуміння нового переміщення в безпечне місце (бомбосховище), опиняються в стані ступору або мають істерики, можливий розвиток інших негативних психічних проявів під час сирен повітряної тривоги. Через вище перераховані фактори можливе повернення до попереднього етапу розвитку, шкідливих звичок яких вдалось позбутися за допомогою плідної роботи.

У кризових ситуаціях дорослі стають опорою для дітей і допо-

магають контролювати їх психоемоційний стан. В умовах кризи вчителі несуть на собі не лише роль поширення знань, але і стають джерелом психологічної підтримки та корекційної допомоги. Вчителі можуть здійснювати низку дій, таких як заспокоєння, переключення уваги дітей від тривожних новин, надання відчуття безпеки, створення психологічного комфорту, зменшення напруги та стресу. Одним із способів досягнення відчуття стабільності та безпеки є повернення до навчання, підтримка від педагогів та однокласників, і повернення до знайомої атмосфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження та публікації вітчизняних вчених, таких як В. Засенко, В. Кремень, В. Луговий, О. Ляшенко, С. Максименко, Л. Прохоренко, С. Сисоєва, М. Слюсаревський, О. Топузов та інші, активно вивчають питання впливу військових подій на освітній процес в Україні. Значна увага в наукових працях сучасних дослідників, таких як О. Бабяк, Н. Баташева, Г. Блеч, І. Гладченко, В. Засенко, А. Душка, І. Калініченко, А. Міненко, І. Недозим, Л. Прохоренко, І. Омельченко, О. Орлов, С. Трикоз, О. Чеботарьова та інших приділяється питанням підтримки дітей із особливими освітніми потребами в умовах війни [3; 4; 6;].

Ці дослідники аналізують різні аспекти, включаючи особливості психолого-педагогічного супроводу дітей і розробку відповідного контенту для підтримки як дітей із порушеннями психофізичного розвитку, так і фахівців, які працюють з такими дітьми в різних формах навчання (наприклад, очна, дистанційна, змішана). Вони також надають консультації та поради батькам дітей

з особливими освітніми потребами, які потребують підтримки та допомоги фахівців.

Зарубіжні дослідження звертають увагу на наслідки воєнних конфліктів для психічного здоров'я дітей, зокрема на публікації таких авторів, як Lustig et al., Barenbaum et al., Betancourt & Williams, Betancourt & Khan. Вони досліджують вплив травматичних подій, пов'язаних із війною, на психіку дітей, що призводить до порушень психічного здоров'я і, у деяких випадках, до тривалої психопатології. Ці дослідження акцентують увагу на емоційному стані дітей, включаючи стрес, депресію, тривожність, страх, фобії, поведінкові проблеми, та розробляють методи психологічної корекції для подолання цих негативних станів [9, с. 42].

Метою статті є висвітлити особливості підтримки дітей із особливими освітніми потребами в умовах війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. У найскладніші для нас часи кожен переживає зміни в настрою і відповідно поведінки під час воєнних подій. У психології здатність людини зосереджуватись на важливому, контролювати свої думки говорить про внутрішній баланс, завдяки стабільному емоційному стану який залежить від зовнішніх умов і обставин. Здатність залишатися спокійним тримаючи внутрішню рівновагу, контролювати себе та свої думки у неприємних ситуація можуть лише ті, хто повністю приймають ситуацію.

Характер стосунків дитини з оточенням має значний вплив на її розвиток і виявляється протягом усього життя. Дорослі відіграють важливу роль у формуванні світогляду та сприйняття дітьми оточуючого світу завдяки своєму ставленню

до них. Особливо важливими виявляються відносини з дорослими в період дитинства дошкільного та початкової школи [8, с.18].

У ситуаціях військових конфліктів у країні важливо знати, як підтримувати психоемоційний стан дітей для зменшення стресу та надання їм позитивних життєвих стратегій. Важливо враховувати, що обставини війни можуть викликати різні реакції у дітей, такі як порушення сну та харчування, дратівливість, тривожність і інші. Отже, підтримка психологічного благополуччя дітей у кризових ситуаціях включає в себе створення безпечного фізичного та емоційного середовища, встановлення контакту з дитиною, створення рутини, активностей, які сприяють саморегуляції та допомагають зменшити стрес [9 с. 44.].

Методи підтримки психоемоційного стану дітей включають:

- Бесіду, під час якої обговорюються теми війни, при цьому залежно від віку та індивідуальних можливостей дітей використовуються відповідні способи комунікації. Важливо говорити правду, застосовуючи позитивну риторику та уникати надійних обіцянок, яких неможливо виконати.
- Вираження емоцій. Дорослі повинні навчити дітей висловлювати свої емоції і допомагати в цьому.
- Врахування тілесного рівня, включаючи фізичну активність та способи виразу фізичної близькості, такі як обійми та масаж.
- Використання образного мислення та ігор для висловлення емоцій та думок.
- Встановлення розкладу дня з урахуванням фізичних та психологічних потреб дітей.

- Активне використання ігор та вправ, спрямованих на розвиток соціальних, комунікативних та когнітивних навичок.
- Використання психокорекційних технік та вправ, які сприяють зняттю емоційного напруження та саморегуляції, такі як дихальні вправи та арт-терапія.

Ці методи допомагають дітям зміцнити своє психологічне благополуччя та зменшити стрес під час кризових ситуацій [7].

Для швидкого відновлення психологічної стабільності в стресових ситуаціях можна використовувати прості міні-практики, такі як ігри з долоньками (наприклад, обведення долоні по контуру, відбитки на піску або папері, або навіть вирізання та розмальовування долоней) і створення ляльок з ниток, поролону, чи тіста, тощо. Однак важливо зауважити, що будь-яка творча діяльність може сприяти подоланню стресу, тому, якщо можливо, варто малювати, ліпити, конструювати, шити і так далі.

Для батьків корисно ознайомитися з медіапроектom сімейної дитячої психологині Світлани Ройз та Міністерства освіти і науки України, який називається «Психологічна турбота від Світлани Ройз». Цей проєкт включає п'ять інформативних відео, які надають поради та інструкції батькам у таких ситуаціях, як перебування в укритті з дітьми, ситуації, коли батьки залучені до захисту країни, евакуація з дітьми, переселення та адаптація [5].

Для надання підтримки та екстреної допомоги дітям з особливими освітніми потребами розроблено пам'ятки з рекомендаціями, які містять конкретні кроки для надання допомоги в стресових ситуаціях та нервово-психічних розладах.

Батькам слід пам'ятати про власний психоемоційний стан і використовувати техніки подолання тривожності. Важливо дбати про своє фізичне та емоційне здоров'я та зберігати свої ресурси. У цей важкий час важливо мати витримку і терпіння в наданні допомоги дітям, які пережили психотравматичні впливи. Батьки мають бути сильними, щоб відповісти на запитання дітей та зняти їх занепокоєння, навіть якщо вони виражені болем та страхом.

Провідну роль у підтримці дітей із психофізичними порушеннями під час воєнного стану відіграє громадськість. Громадські організації та волонтери можуть активно сприяти в різних аспектах, таких як:

1. Надання гуманітарної допомоги: Громадські організації можуть постачати дітям із особливими освітніми потребами та їх родинам продукти харчування, одяг, медикаменти та інші необхідні матеріали.
2. Проведення освітніх заходів: Громадські організації можуть організувати навчальні заходи для дітей із ООП, їх родин та спеціалістів, які працюють з цими дітьми.
3. Залучення до благодійних акцій: Громадські організації можуть мобілізувати громадян до участі в благодійних акціях, спрямованих на допомогу дітям із ООП.
4. Захист прав дітей: Громадські організації можуть виступати як адвокати та захисники прав дітей із ООП, включаючи їхнє право на освіту та доступ до корекційних послуг.
5. Сприяння інклюзивності: Громадські організації можуть допомагати в підвищенні рівня інклюзивності в суспільстві, сприяючи інтеграції

дітей із ООП та борючись із стигмою [1, с. 26].

Діяльність громадських організацій грає важливу роль у налагодженні корекційно-розвивальної роботи з дітьми із ООП під час воєнного стану в Україні. Вони можуть надавати таку допомогу, як:

1. Фінансова підтримка: Громадські організації можуть надавати фінансування для придбання обладнання, матеріалів і інших ресурсів, необхідних для корекційно-розвивальної роботи.
2. Підготовка фахівців: Громадські організації можуть організувати навчання та підвищення кваліфікації фахівців у галузі спеціальної освіти.
3. Розробка нових методів корекційної допомоги: Громадські організації можуть залучати експертів з різних галузей для створення нових методів корекційної допомоги, які враховують особливості дітей з особливими освітніми потребами та умови воєнного стану.
4. Інформаційно-просвітницька діяльність: Громадські організації можуть інформувати громадськість про права дітей з особливими освітніми потребами та необхідність надання їм корекційно-розвивальної допомоги [2, с. 71].

Прикладами громадських організацій, які сприяють підтримці дітей з ООП в Україні є: асоціація батьків дітей з аутизмом України, яка надає психологічну підтримку, навчання для батьків та доступ до корекційно-розвивальних послуг; фонд «Дитячий Світ», який допомагає дітям з особливими освітніми потребами у доступі до освіти, медичної допомоги та соціальної підтримки; Всеукраїнська асоціація фахівців з інклюзивної освіти, яка підтримує фахівців у галузі

спеціальної освіти через підвищення кваліфікації та обмін досвідом; ВГО Українська асоціація корекційних педагогів, яка сприяє проведенню заходів інформаційно-просвітницького характеру серед фахівців спеціальної освіти та інші.

Діяльність громадських організацій є ключовою для забезпечення рівних можливостей для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Війна це страшні реалії, в умовах якої нам і нашим дітям доводиться зараз жити. Наслідком війни є збільшення ризику порушень психофізичного розвитку серед дітей через травми та стрес. Висвітлення особливостей підтримки дітей з особливими освітніми потребами в умовах війни є надзвичайно важливим для подальшої розробки та впровадження ефективних методик корекційно-розвиткової роботи з дітьми з ООП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко Т. В., Крикун В. В. Роль громадських організацій у забезпеченні доступу до освіти для дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану. *Освіта.ua*, 20, 2022, 25-28.
2. Козлова І. О., Шевчук Т. В. Роль громадських організацій у забезпеченні доступу до корекційно-розвиткових послуг для дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану. *Наукові записки Національного університету «Чернігівська політехніка»*. Серія: Педагогічні науки, (2), 2022, 70-78.
3. Кремень В. Г. (2022). Віроломне вторгнення Росії в Україну: виклики і перспективи: Виступ на засіданні Президії НАПН України 21 квітня 2022 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4121>
4. Методичні та навчальні посібники, методичні рекомендації, підручники, монографії та інша література URL: [https://bogoduhiv.irc.org.ua/metodichni-ta-](https://bogoduhiv.irc.org.ua/metodichni-ta-navchalni-posibniki-metodichni-rekomendacii-pidruchniki-monografii-ta-insha-literatura)

[navchalni-posibniki-metodichni-rekomendacii-pidruchniki-monografii-ta-insha-literatura-09-31-51-25-10-2021/](https://bogoduhiv.irc.org.ua/metodichni-rekomendacii-pidruchniki-monografii-ta-insha-literatura-09-31-51-25-10-2021/) (дата звернення: 01.11.2023).

5. Міністерство освіти і науки України - Психологічна турбота від Світлани Ройз. Головна | Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/psihologichna-turbota-vid-svitlani-rojz> (дата звернення: 03.11.2023).
6. Прохоренко Л. І. (2022). Наука і освіта в умовах війни: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes>
7. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко Царенко Л. Г.; за ред. З. Г. Кісарчук. К.: ТОВ «Видавництво «Логос». 207 с.
8. Трикоз С. В., Блеч Г. О. Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку. м.Харків: ТОВ Вид-во «РАНОК», 2018. 40 с.
9. Чеботарьова О. Навчання та підтримка дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах війни: поради педагогам. *Діагностика і корекція*, м. Київ. 2022р, 41-51с.

УДК 376-056.264:[159.955+159.922.72]:81'233'234

Тамара ХАРЧЕНКО

кандидат психологічних наук, доцент
СумДПУ імені А. С. Макаренка

Ольга РЕШЕТИЛО

здобувачка освіти ОС Магістр
спеціальності
«Спеціальна освіта. Логопедія»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МИСЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ РОЗУМОВИХ ОПЕРАЦІЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З МОВЛЕННЕВИМИ ПОРУШЕННЯМИ

У статті розглядаються психологічні особливості мислення та розвитку розумових операцій у дітей молодшого шкільного віку з мовленнєвими порушеннями.